

Journal of Child, Literature and Language Education – JCLLE

<http://dergipark.gov.tr/ceded>

Received date: 16.08.2018

Accept date: 16.11.2018

Educational Values in Divanu Lügati't Türk

Latife KIRBAŞOĞLU KILIÇ*, Çağlar YAPRAKGÜL**

Abstract. This study which aims to reveal the educational values in Divanu Lügati't Türk was carried out by means of document review which is a method of qualitative research. The data related to study is collected with literature review method. Values related to encyclopdik dictionary are analysed by collecting datas from several journal articles, books and internet resources. The work of A.Ercilasun published by TDK was also analysed in terms of values. The encyclopedic dictionary written by Kaşgarlı Mahmut which has exceptional place in Turkish history and Turkish was studied and the values expected to be in the dictionary were analysed and the values of today was compared to the ones written thousand years ago. In this study, the words and the proverbs, idioms, poems and explanations that explains words are analysed, words, the place where the words are used and the meanings of the words are conveyed as it's mentioned in the dictionary and then the values mentioned directly or indirectly are defined and conveyed to relevant title. It's defined that Divan-u Lügati't Türk contains many values such as justice, grace, amity and hospitality.

Key words: Value, educational values, Divanu Lügati't Türk.

*^{ID}Erzincan Binali Yıldırım University, Faculty of Education, Turkish Education, Erzincan, Turkey, lkilic@erzincan.edu.tr

**^{ID}Erzincan Binali Yıldırım University, Institute of Social Sciences, Turkish Education, Erzincan, Turkey, caglar_yaprak@hotmail.com

Divanu Lügati't Türk'te Eğitsel Değerler

Latife KIRBAŞOĞLU KILIÇ*, Çağlar YAPRAKGÜL**

Öz. Divanu Lügati't Türk adlı eserde eğitsel değerler bulmaya yönelik olan bu çalışma nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman incelemesi yöntemiyle yapılmıştır. Çalışmayla ilgili toplanan veriler kaynak taraması yoluyla elde edilmiştir. Değerler, Divanu Lügati't Türk ile ilgili veriler, çeşitli dergi makaleleri, kitaplar, internet kaynaklarından toplanarak analiz edilmiş, çalışmamıza temel teşkil eden A. Ercilasun'un TDK yayınlarından çıkarmış olduğu Divanu Lügati't Türk adlı eser üzerinden değer analizi yapılmıştır. Bu çalışmada Türk tarihi ve Türkçe için müstesna bir yere sahip olan Kaşgarlı Mahmud'un kaleme aldığı Divanu Lügati't Türk adlı ansiklopedik sözlük incelenerek eserin bünyesinde barındırdığı düşünülen değerler araştırılmış ve günümüzde var olan değerlerin yaklaşık bin yıl önce yazılmış olan eserde ne ölçüde yer aldığı belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırmada söz konusu eserde yer alan kelimeler ve bu kelimeleri açıklamak için kullanılan atasözü, deyim, şiir ve açıklamalar incelenmiş kelime, kelimenin geçtiği yer ve anlamları eserde geçtiği gibi aktarılmıştır. Verilen bilgilere dayanılarak direkt olarak ve dolaylı yollarla sunulan değerler tespit edilerek ilgili değerlerin başlığı altında aktarılmıştır. Yapılan çalışma neticesinde Divanu Lügati't Türk'ün dürüstlükten konukseverliğe kadar birçok değeri barındırdığı görülmüştür.

Anahtar kelimeler: Değer, eğitsel değerler, Divanu Lügati't Türk.

*^{ID}Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi, Erzincan, Türkiye, Ikilic@erzincan.edu.tr

**^{ID}Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkçe Eğitimi, Erzincan, Türkiye, caglar_yaprak@hotmail.com

1. Giriş

Eğitim bireylerde istendik yönde meydana getirilen davranış değişikliklerini kapsayan bir süreçtir ve bu değişiklikler bireyden beklenen ideal davranışları oluşturmaktadır. "Değerler, ideal davranış biçimleri veya hayat amaçları hakkındaki inançlar, davranışlara yön gösteren ölçülerdir. Diğer bir tanımla, değer, bir nesneye, varlığa veya faaliyete, bireysel ve toplumsal açıdan tanınan önem ya da üstünlük demektir"(Aydın, 2016 s.16). Dolayısıyla değerler hem birey hem de toplum için dünyadaki nesnelere olumlu veya olumsuz olarak kabul görmüş değerlendirmeleridir, öyleyse değer kavramı ideolojilerin, ahlaksal yargıların belirleyicisi olup bireylerin dünyayı algılamasında önemli bir paya sahiptir (Avcı, 2007). Bu bağlamda değerler toplumun yapılanmasına kültür taşıyıcılığı yönüyle destek verirler (Kaymakcan, 2010). İnsanların birbirleriyle ilişkilerinde doğrudan veya dolaylı olarak ortaya çıkan adil olma, sevgi, bağlılık, dürüst olma vb. hassasiyetler insani değerler olarak nitelendirilmektedir (Kuçuradi, 2013). Bu insani değerler bir kültürü diğerinden ayıran bir ülkede yaşayan bireyleri bir arda tutan kaynaştırıcı unsurlardır. Bu açıdan değerler topluma kimlik kazandıran ve onu diğer uluslardan farklı kılan örf adet ve gelenekler olarak da betimlenebilir (Avcı, 2007).

Her toplum kendi değer yargısının gelecek nesillere aktarılmasını ister, bu da eğitim - değer ilişkisini açıklamayı gerektirir çünkü eğitim kurumları değer aktarımında önemli rol oynamaktadır. Bireyin çok yönlü yetiştirilmesinde nitelikli bir değerler eğitimi oldukça önemlidir (Saygın ve Saygın, 2016). Bilginin ölçülebilir maddeci tarafı değer, gaye, hakikat gibi hayatı derinden etkileyen yönleri anlamak için yetersiz kalabilmektedir (Kaymakcan vd.2013). Bilgi tek başına kişiyi yüceltmez onu değerli kılan kişinin vicdan, şuur, merhamet gibi değerleridir (Kaymakcan vd, 2013). Birey mekanik bir araç değildir, zekâsı ve bedensel yetenekleri olduğu gibi değer veren, nefret duyan, tutku ile bağlanan gibi bir yönü daha vardır ki bireyin bu yönünü de eğitmedikçe dengeli bir kişilikten söz edemeyiz (Meydan, 2014).

"Değerler eğitiminin temel amacı çocuğun dil, zihinsel, sosyal ve duygusal olmak üzere her yönüyle gelişmesini sağlamak, birey ve toplumu olumsuzluklardan, kötü ahlaktan korumak, iyilik, doğruluk, dürüstlük gibi değerlerle donatmaktır"(Saygın ve Saygın, 2016 s.5). Söz konusu değerleri bireylere kazandıracak başlıca kurumlar okullardır ve okullar bu değerleri bireylere kazandırmaya çalışırken kullanacakları materyaller arasında edebi eserler yer alacaktır.

Günümüzde değer kavramı üzerine yapılan çalışmalara bakıldığında bu çalışmaların daha çok değer eğitimi üzerine olduğu ve çalışmaların;

- 1-Değerlerin öğrencilerin gelişimine olan katkısını araştıran çalışmalar
- 2-Değer eğitiminde kullanılan araçlarla ilgili yapılan çalışmalar
- 3- Değerler eğitimi öğretmen görüşlerine göre değerlendiren araştırmalar

4- Okulda verilen değerler eğitimi programının etkisi bakımından yapılan çalışmalar olarak gruplandığı belirlenmiştir. Gruplanan bu çalışmaların günümüz eserleri üzerinde değer tespiti yapılmaya yönelik olduğu görölmektedir (Güçlü,2015).

Bunların yanında Yasemin Çayır Çevik'in Dede Korkut Hikâyelerinde değer incelemesi yaptığı yüksek lisans çalışması yine Gamze Zengin'in yüksek lisans tez çalışması olan Nizamöl Mülkün Siyasetname adlı eserindeki değer eğitimi çalışması geçmiş dönem eserleriyle ilgili yapılan çalışmalardandır. Literatüre bakıldığında Divanu Lügati't Türk ile ilgili değerler açısından bir çalışma yapılmadığı daha çok eserin dil özellikleri ve içeriğiyle ilgili çalışmaların yapıldığı görölmüştür.

Toplum yaşantısında önemli bir yeri olan değerleri geçmişten kopuk düşünmek mümkün değildir. Bu sebeple Türk kültürünü yansıtan eserler üzerinde değer kavramıyla ilgili olarak Kaşgarlı Mahmud'un 11. Yüzyılda yazdığı Divanu Lügati't Türk üzerinde değerler açısından bir çalışmanın isabetli olacağı düşünölmektedir.

Divanu Lügati't Türk'ü bir sahafta bulup alan Ali Emiri Efendi eser için şöyle diyor; "Bu kitap değil Türkistan ülkesidir. Türkistan değil bütün cihandır. Türklük Türk dili bu kitap sayesinde başka bir parlaklık kazanacak. Arap dilinde Seyyibuyihin kitabı ne ise bu da Türk dilinde onun kardeşidir. Türk dilinde şimdiye kadar bunun gibi bir kitap yazılmamıştır"(Akalin, 2008 s.145).

Bu çalışmada Türk tarihinde ve edebiyatında oldukça önemli bir yere sahip olan Türk halkının günlük yaşamından, edebiyatından, inançlarından, daha belirgin ifadeyle sosyal ve kültürel yapısından kesitler sunan Divanu Lügati't Türk, değer kavramı üzerinden incelenmeye çalışılmıştır. Bin yıl önceden gelen Divanu Lügati't Türk sadece Kaşgarlı Mahmud'un değil o dönem Türk yaşantısının hayata ve dünyaya bakışından izleri günümüze taşımıştır.

Bu eser Türk dilinin en eski ansiklopedik sözlüğu olmasıyla berber içerisinde yer alan şiir, atasözü, deyim, efsane, ağıt gibi türlerle, tarımdan, hayvancılıktan, savaş araç gereçlerinden ve daha birçok unsurdan bahsetmesinden dolayı folklor kitabı sayılabilecek niteliktedir.

Eserde eğitsel değerler aranması bin yıl öncesinde Türk toplumunun sahip olduğu ve kıymet verdiği değer yargılarına ulaşılabilmesi açısından son derece önemlidir.

2. Yöntem

2.1. Araştırmanın Deseni

Divanu Lügati't Türk adlı eserde eğitsel değerler bulmaya yönelik olan bu çalışma nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman incelemesi yöntemiyle yapılmıştır. Doküman incelemesi hedefler doğrultusunda incelenen yazılı materyallerin analizini kapsar. Doküman analizi çalışmaları dokümanlara ulaşma, orijinalliği kontrol etme, dokümanları anlama, veriyi analiz etme, veriyi kullanma aşamalarının takip edildiği bir yöntemdir. Bu yöntem kolay ulaşılamayacak öznellere ulaşılması, tepkiselliğin olmaması, zamana yayılmış bir analiz

olanağı sunması, örneklemin büyüklüğü, özgünlüğün ön planda olması, maliyet düşüklüğü ve incelenen dokümanların organize edilmiş gözden geçirilmiş olması bakımından güçlü yönleri bulunan bir yöntemdir (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

2.2. Verilerin Toplanması

Çalışmayla ilgili toplanan veriler kaynak taraması yoluyla elde edilmiştir. Değerler, Divanu Lügati't Türk ile ilgili veriler, çeşitli dergi makaleleri, kitaplar, internet kaynaklarından toplanarak analiz edilmiş, çalışmaya temel teşkil eden A. Ercilasun'un TDK yayınlarından çıkarmış olduğu Divanu Lügati't Türk adlı eser üzerinde önce değer analizi yapılmış ardından bulunan değerlerle ilgili bilgilere yorumlar eklenerek açıklamalara gidilmiştir.

2.3. Verilerin Analizi

Divanu Lügati't Türk'te eğitsel değerlerle ilgili yapılan bu çalışmada betimsel analiz ve içerik analizi yapılmıştır. Betimsel analiz yapılırken değer kavramı ve tanımıyla ilgili çalışmanın ardından yapılan değer sınıflamaları da göz önüne alınmış Spranger değer sınıflamasına Erol Güngör tarafından daha önce yapılan çalışmada olduğu gibi ahlaki değerlerde eklenerek toplam 7 değer başlığında incelenmiştir. Bulunan değerler içerik analizine tabi tutularak her bir değerle ilgili makalelerle desteklenen bilgiler verilmiştir İçerik analizinde asıl amaç toplanan verileri açıklayacak kavramlara ulaşmak ve betimsel analizde özetlenen verilerle ilgili derin bir araştırmaya girmektir. Bu araştırmayla betimsel analizde fark edilmeyen kavramlar burada keşfedilebilir (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

3. Bulgular

3.1. Ahlaki Değerler

Ahlak toplum içindeki kişilerin uymak zorunda oldukları davranış biçimleri ve kurallar, bireylerin birbirleriyle ilişkilerini düzenleyen yasaların toplamı olarak tanımlanmaktadır. "İnsanlar, şeyler, insanların davranış ve niyetleri hakkında değer hükümleri veririz: Çalışkanlık iyi bir vasıftır, demokrasi iyi bir rejimdir, filan marka arabalar çok güzeldir, gibi. Dikkat edilirse ahlaki hükümler böyle birer değer hükmüdür ama değer hükümlerinin hepsi ahlakla ilgili değildir" (Güngör, 2000, s.27).

3.1.1 Dürüstlük

Vicdan sahibi insanlar kendilerini kontrol ederken bu kontrol onların davranışlarında bir tutarlığa vesile olur ve kişiler ahlaki prensiplerini her şartta göz önünde tutarlar. Bu prensiplere sahip olmak doğruluğu beraberinde getirir "Doğruluk ve dürüstlük, ahlaklı olmanın bir sonucu olarak kazanılan şahsiyet vasfıdır" (Güngör, 2000, s.68).

Kelime: *ala alaca, abraş, cüz zamalı.*

Şu atasözünde geçer: *Kişi ala.sı içtin yulki ala.sı taiti.n.*

Anlamı şudur: insanın alacası içindedir yani muhalif olduğunu gizler, hayvanın alacası ise vücudunun dışındadır, görünür. Arkadan vurduğunu riyakârlıkla gizleyen adam için söylenir (Ercilasun, Akkoyunlu, 2015, s. 44).

Söz konusu atasözünden riyakârlık açıkça eleştirilmiş, dürüstlüğün önemi dolaylı yolla verilmiştir.

Kelime: kök eyer bağı.

Atasözü: Er sö.zi bir eder köki ü.ç.

Anlamı: Erkeklığın gereği olarak onun sözü bir olmalıdır, bundan dönüş olmaz;nasıl ki eğer kaburgasının bağı üçtür; bir tane fazla olursa deliklerin çokluğundan eğer kaşı kırılır ve üçten az olursa o iki(bağ) insan taşımaya dayanmaz. Bu dediğini yerine getirmek için söylenir. (Ercilasun, Akkoyunlu, 2015, s. 82).

3.1.2 Ölçülü Davranma

İnsanların yaşamlarında onlara yön verecek noktalardan biri davranışlarındaki ölçüdür. Kişiler fıtrat olarak her türlü duyguya acık canlılardır önemli olan kişilerin davranışlarındaki kontrol mekanizmalarını harekete geçirebilmektir. (Yaman, 2016).

öç kek kamug kişi.nin yal η uk ü.ze alı.m bi.l

edğü.lü.kü.g u.gança elgi.η bi.le teli.m kıl. (Ercilasun, Akkoyunlu 2008, s. 20).

Şiirde kişinin yabancı ve yolculara gücünün yettiği ölçüde iyili etmesi söylenir dolayısıyla burada ölçülü davranılması gerekliliği üzerinde durulur.

Divanu Lügati't Türk'te esen her şeyin selamette olanı, sıhhatte misin? Anlamında ' esen mü sen' denir.

'Esende iwek yok.'

Anlamı: Selamette acele etmek olmaz (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015, s. 36).

Yapılan işlerde temkinli olması için söylenen bu sözde ölçülü olmaya vurgu yapılmaktadır.

Eserde ötkün kelimesi açıklanırken aşağıdaki atasözü örnek olarak verilmiştir.

karga kazka ötkünse butı sını.r.

Anlamı: Karga kuvvette ve uçmakta kazı taklit ederse ayağı kırılır.(Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015, s. 116).

Atasözünde haddi aşmama öğütlenmiş aksi durumun zarar vereceği belirtilerek ölçülü davranmanın önemi belirtilmiştir. Divanu Lügati't Türk'te kişilerin hareketlerinde ölçülü olması kişinin faydasına olacağı aksi halde zarar göreceği belirtilmiş ölçülü davranmanın önemi üzerinde durulmuştur.

3.1.3 Tedbirli Olma

Türkçe sözlükte; "Önceden hazırlıklı davranan, önlemini zamanında alan, müdebbir" anlamına gelmektedir (TDK, 2017). Eserde tedbirli olma en çok karşımıza çıkan değerlerden biridir ve tedbirli olmanı neticesinin olumlu olduğu vurgulanırken aksi durumda kişinin zarar göreceğine vurgusu yapılmaktadır.

Eserde 'eğir' kelimesikarın ağrısını tedavi etmek için kullanılan bir kök olduğu belirtilir ve bu kelime atasözünde şöyle geçer:

'Eğir bolsa er ölme.s'

Bu kök, insanın yanında olsa insan karın ağrısından ölmez; çünkü onu yer ve kurtulur.

Önceden tedbir almak için kullanılan bir atasözüdür (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015, s. 26).

Adam ayakkabılı ise yalınayak kalmaz; atın sırtında örtü varsa sırtı yaralanmaz anlamına gelen ; 'İzlik bolsa er uldı.ma.s,içlik bolsa at yağrı.ma.s.'(Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015, s. 51). İşlerde tedbirli olmak için kullanılan bir sözdür.

Divanu Lügati't Türk'te 'anduz' kelimesi açıklanırken seyahate çıkana, tedbirli olsun diye söylen 'Aңduz bolsa at ölme.s.' atasözü örnek olarak verilmiştir

Atasözü: *Tenşizde tegirme.n turgursa yarağsızda yār barı.r.*

Birisi uygun olmayan yerde değirmen yaparsa su gereksiz yerden fışkırır. Bu, bir işi yanlış zamanda yapan için söylenir (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015, s. 491).

Eserde 'sandruş' yani çekişme ve mücadele anlamına gelen kelime şu atasözünde geçmektedir: '*Sabanda sandruş bolsa örtgü.nde irteş bolma.s.'* Ekin vakti çekişme ve mücadele olursa harman vakti düşmanlık olmaz.

Bununla vukuundan önce işte tedbir alınması istenir (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015, s. 520).

Kelime:*tart-* ol etü. kin tartı o ayakkabısını çıkardı.

Atasözü: *Su görülmeden ayakkabı çıkarılmaz.*

İşlerde temkinli davranmak için söylenir (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015, s. 524).

3.2 Bilimsel Değer

Spranger bu değeri ifade ederken gerçeğe, bilgiye, muhakemeye ve eleştirel düşünceye önem verilmesinden eleştirci ve akılcı olmaktan bahseder. Bilimsellik değeri eserde bilgelik değeriyle kendine yer bulmuştur.

3.2.1 Bilgelik

Kelime: *öge* yaşı büyük aklı ve iz' anı olan kimseye öge lakabı verilir (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015, s. 22).

Bu kelime Divanu Lügati't Türk'ün başka bir bölümde de geçer ve burada da akıllı yaşlı işlerde denenmiş halktan kişilerin unvanı diye bahseder (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015, s. 44).

Burada görüldüğü üzere bilgiye ve deneyime önem verilmiş ve kelime unvan olarak kullanılmıştır.

Divanu Lügati't Türk'te 'öğren-' kelimesi açıklanırken şu iki beyit örnek olarak sunulur:

erdem tile öğrenipen bolma küwe.z

Erdemsizin öğünse enmegüde en.r

Diyor ki: Hikmet ve ilmi iste ve onu öğren; öğrenmekte kibir gösterme. Öğrenmeden edep ve hikmet iddia eden kimse imtihan sırasında şaşırır (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015, s. 115).

3.3 Ekonomik Değerler

3.3.1 İsrâf Etmeme

Türkçe sözlükte israf; gereksiz yere para, zaman, emek vb.ni harcama, savurganlık olarak geçmektedir (TDK, 2017). İsrâf hem kültürel olarak hem de dini olarak hoş karşılanmayan bir kavramdır. Eserde bu kavram terk edilmesi gereken yapılmaması gereken bir durum olarak nakledilmiştir.

Eserde ipek anlamına gelen 'torku' kelimesi verilirken şu atasözü kullanılır:

'Tawgıwç xänniñ torkusı telim tenle.meğip bıça.s'

Çin hakanının ipeği çoktur. Buna rağmen ölçmeden elbiselik kesmez. Bu söz, israfı önlemek ve bir işi bilerek yapmak için kullanılır (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015, s. 185).

3.4 Estetik Değerler

3.4.1 Estetik

Güncel Türkçe sözlükte estetik kavramı sanatsal yaratının genel yasalarıyla sanatta ve hayatta güzelliğin kuramsal bilimi, güzel duyu, bedii, bediiyat, güzellik duygusu ile ilgili olan, güzellik duygusuna uygun olan, güzelliği ve güzelliğin insan belleğindeki ve duygularındaki etkilerini konu olarak ele alan felsefe kolu, güzel duyu, gibi anlamlara geldiğini görmekteyiz (TDK, 2017).

Divani Lügati't Türk'te estetik kavramı "yama.g." sözüyle karşılanır.

Atasözü: *Barçın yama.gı barçınka kars yama.gı karska.*

Anlamı: *İpeğini yaması ipekle daha uygun olur.Yününde yaması yünle yakıştır.Bu her cinsin kendi cinsine daha meyilli olduğunu anlatmak için kullanılır* (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015, s. 360).

Kelime: *taylan* *taylan er zarif, boyu latif, aydınlık renkli temiz elbiseli adam. Bu daha çok delikanlılar için kullanılır. Taylan yiğit denir; titiz ve zarif genç demektir.* (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015, s. 506).

3.5 Dini Değerler

Spranger dini değerlere sahip olan kişinin evreni bir bütün olarak kavradığını ve dini uğrunda dünyevi isteklerini feda edebileceğini belirtir. Eserde dünyanın geçiciliği ve teslimiyet değerleri altında belirlenen dini değerlerde de bu durum açıkça görülmektedir.

3.5.1 Dünyanın Geçiciliği

Divanu Lügati't Türk'te geçen 'kara orun' yani kabir kelimesi ve ebedi olan şey manasında kullanılan 'menğü' kelimelerinin açıklaması verilirken inanç sistemiyle ilgili olarak her şeyin sonu olduğundan elimizdeki malın geçiciliğinden bahsetmiştir.

Kelime:*kara orun kabir.*

Şiir: *birmiş senin bil yalñuk tapar karınka*

Kalmış tawar adınınñkirse kara orunka

Diyor ki: Sana verilen ve yediğim bil ki senindir. Zaten insan, karına hizmet eder. Terk ettiği malda insan kabre girince, başkasının olur. (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015, s. 443).

Kelime: *menğü ebedi olan şey ve ebedi oluş. Bu hem isim, hem mastardır. menğü aju.n denir; "sonsuzluk yurdu (cennet)" demektir.*

togup takı kalmadı menğü eren

ajun küni yulduzu tutçı toga.r

Zamanı niteleyerek diyor ki:*Doğan, sonsuza kadar yaşamamıştır. Dünyanın güneş ve yıldızları ise her zaman doğar ve yıpranmazlar* (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015, s. 502).

3.6 Sosyal Değerler

Spranger sosyal değerleri açıklarken başkalarını sevme, yardım ve bencil olmama esas olduğunu ve en yüksek değer insan sevgisi olduğunu belirtmiş, sosyal değerlere sahip bireylerin nazik, sempatik olduklarını ve bencil olmadıklarını vurgulamıştır.

3.6.1 Birlik Olma

Türkçe sözlükte birlik kavramı; tek, bir olma durumu, vahdaniyet, bir arada olma durumu bağlılık, benzerlik, bağlantı, konunun bir ana düşünce çevresinde toplanması anlamlarıyla açıklanmış müzik terimi ve askeri terim olarak kullanımları verilmiştir (TDK, 2017).

Orı kopsa oğuş aklışu.r yağı kelse imrem tepreşü.r.

Atasözünün anlamı: *Bağırıtı kopunca bağırana yardım etmek için aşiret toplanır; düşman gelince, onunla savaşmak için gruplar toplanır* (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015, s. 22).

Görüldüğü gibi bu atasözünde birlik olmanın önemi açıkça ifade edilmiş dolayısıyla ileti direkt olarak sunulmuştur.

Eserdeki bir başka atasözünde de birlik olmanın önemi açıkça vurgulanır.

Arkasız alp çerig sıyu.ma.s

Kahraman, düşman safını arkası olmadan kıramaz (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015, s. 64).

Birlik olmanın öneminin belirtildiği aşağıdaki dizelerin anlamlarına bakıldığında her koşulda birlik olmanın gerekliliğinden bahsetmektedir.

üdep ulug tapa.ru tawrak kelip yügürgil

kurgak yılın boğun kör kanda düşer ko.dı il

Bir yaşı seni çağırırsa onun davetine icabet et ve ona koş! Kıtık yılında kavim nereye iniyor, ona bak ve onlarla in! Yani onlara gelen her felakette onlara uy! (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015, s. 379).

Günümüzde kullanılan; 'Ağaç yaprağıyla gürler' ya da 'Yalnız taş duvar olmaz' gibi atasözleriyle aynı doğrultuda olan ve Divanu Lügati't Türk'te karşımıza çıkan atasözü;

Tek başına yalnız kaz bağırılmaz, anlamına gelen 'Yalñu.s kaz ötme.s.' atasözü iş yaparken yardım istemek için kullanılır. (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015, s. 505).

Divanu Lügati't Türk'te birlik değeri bir arada olmanın kişiyi kuvvetli kılacağı, birlik beraberlik içerisinde hareket etmenin sorunları çözebileceği üzerinde durmuştur. Günümüz dünyasında insanların ve toplumların kendi kabuklarına çekildiği bir ortamda birlik olmanın öneminin eserimizde açık ifadelerle verilmiş olması bin yıl önceki toplumsal düşüncemizi yansıtmaları açısından bugünümüz için ışık tutacak mesajlar içermektedir.

3.6.2 Cömertlik

Para ve malını esirgemedi veren, eli açık, selek, semih, ahi, bonkör kavramı sözlükte cömert kavramının karşılığı olarak verilir. Cömertlik ise yine Türkçe sözlükte cömert olma durumu, ahilik, semahat, mürüvvet anlamına gelmektedir (TDK, 2017). Ayrıca "İslâm dini cömertliği bir fazilet olarak kabul edip yüceltmenin ötesinde onu bencil duyguların tatmin vasıtası olmaktan çıkararak Allah rızası ve insan sevgisinden oluşan ahlaki bir muhtevaya kavuşturmuştur" (Çağrı, 1993 s. 72-73).

Divanu Lügati't-Türk'te cömert kavramının karşılığı olarak ise 'akı' kelimesini görmekteyiz (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015, s. 43).

' ol meni akı.la.dı o beni cömert saydı' (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015, s. 135).

Kelime: *kız kız kişi Arğu lehçesinde cimri insan. Bu kelime atasözünde şöyle yer almıştır: Kız kişi sawı yorıglı bolma.s.*

Cimrinin şöhreti yaygın olmaz, yayılmadan kalır. Cömertlik dolayısıyla insanın şöhretinin yayılması ve övülmesi için kullanılır (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015, s. 142).

neñin tutar bekleyü öz iyime.s

saranlıkın sıgtayu altun yığa.r

İnsanların huylarını anlatarak diyor ki: Adam malda cimrilik yapar; onu sıkıca bağla; cimrilikten ona ağlar; altın toplar ve sonra da başkasına bırakır. (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015, s. 221).

Yukarıdaki şiirde cimrilik kavramını eleştirmiş ve cimrilik yapan kişinin karşılaştığı sonu belirterek cimriliğin istenmeyen bir durum olduğunu ortaya koymuş dolaylı yolla cimri olmamayı vurgulamıştır.

3.6.3 Hediyeleşme

Kız isteme, düğün, sünnet bayram gibi belirli günlerde bir nezaket ifadesi olarak sunulan hediye kavramı eski Türklerden bugüne gelmiştir. Hediyeleşme kültürünün temelinde mutlu etme maddi manevi destek olma isteği yatmaktadır. Osmanlı döneminde müneccim başları ülkede kullanılan takvimleri belirlerler takvimleri sunduktan sonra kendilerine hediyeler verilir ve yılbaşlarını nevrüz günlerini takip eden saray ahalisi bugünlerde kendi aralarında hediyeleşirlerdi. Nevruz günlerinde sadece sarayda değil halkta da bir bayram havası olur ve hediyeleşmeler gerçekleşirdi (Digeç, 2009).

Divanu Lügati't Türk'te hediye nin karşılığı artut olarak geçmektedir.

Kelime: *artut armağan.Bey ve benzerlerine verilen at vb. hediyeler. Sonrada her türlü hediye ye artut adı veridi.* (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015, s. 53-54).

Kelime: *ıdış- ol maña artut ıdışdı o bana hediye verdi, ben de bir şey hediye ettim.* (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015, s.93).

Kelime: *belek Yolcunun, akrabalarına getirdiği veya bir yerden bir yere gönderilen hediye* (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015, s. 166).

3.6.4 İyilik Etme

Divanu Lügati't Türk'te iyi kelimesinin yansıması olarak sunulan insanlarla yardımlaşma ve çevreyle barışık olma durumlarını görebilmekteyiz. Eserde yer alan 'ulug' kelimesini açıklarken kullanılan aşağıdaki şiir kişinin güç ve saltanat bulduğu zaman huyunu güzelleştirmesini kişinin hayırlara aracı olması gerektiğini vurgulamakta iyilik kavramı üzerinde durmaktadır.

uluglu.kug bulsa sen edgü kılı.n

bulgı.l kişi.g begle.r katın yaxşı ulan (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015, s. 30).

Kelime: *edgü iyi olan her şey.*

koşnu konum oğışka kılğıl anar ağırlık

artut alıp anungıl edđü tawar uğurluk

Diyor ki:yakınlarına iyilik et ve onları ağırla.Hediye kabul ettiğin zaman güzel bir Őeyle karşılığını hazırla (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015, s. 56).

Divanu Lügati't Türk'te 'edđü' kelimesini farklı bir Şiir içerisinde de vermiş burada da iyilik öđütlenmiŐtir.

kölse kişi atma ana.r örter kül e

bakkıl ana.r edđü.lükün ağzın kül e

Diyor ki:Biri sana gülererek gelirse onun yüzüne sıcak kül atma. Ona iyilikle ve güler yüzle bak (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015, s. 65).

Kelime: yāy ilkbahar.

Suwlar üze tayanma

yāy körkiğe inanma

Esizlikig anunma

Tılda çıka.r edđü sö.z

Diyor ki: Baharın çiçeklerinden ve onların renklerinin, güzelliğinden hayır bekleme ve onu bekleyip, güvenme. Su üzerine, dayanma. Çünkü dünyanın nimetlerine ve baharın esintisine güvenen, suya dayanan gibidir. Kötülük için hazırlık yapma. Dilinden insanlar razı edecek güzel sözler çıkar (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015, s. 414).

Edđü er süñü.ki eri.r,atı kalı.r.

Anlamı:İyi adamın kemikleri toprakta erir; onun adı ise ilelebet kalır. İyilik yapması istenene söylenir (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015, s.496).

Yalñuk oğlı yoka.du.r, edđü atı kalı.r.

Anlamı: Âdemoğlu ölererek yok olur; eğer hayırlı ve iyilikte bulunan biri ise onun zikri ve adı kalır. İyilik yapılması için söylenir. (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015, s.505).

Eserde iyilik kişinin yâd edilmesini sağlayacak bir değer olarak ve insanlara karşı iyilikle muamele edilmesi açıkça dillendirilir.

3.6.5 Misafirperverlik

Arapçadan dilimize geçen misafir kelimesinin Divan-u Lügati't Türk'teki karşılığını günümüzde de kullandığımız 'konuk' olarak görmekteyiz. Konuk bir başkasının evine kısa süreliğe giden kiŐidir.

Kültürümüzde misafirliğe dini örfi olarak inceleyebiliriz ancak Türklerin İslamiyet'le tanışmadan öncede misafirliğe önem verildiğe bilinmektedir.

kö.rklü.g tonu.g özü.ñke

tatlı.g aşı.g adı.nka

tu.tgı.l konu.k ağı.rlı.g

yağsu.n çawı.ñ bođu.ka

Güzel elbiseyi kendin giy; lezzetli yemeği başkasına yedir; misafiri ağırla; böylece bunlar ününü insanlar arasında yaygın (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015, s. 21).

Divanu Lügati't Türk'te geçen 'Anuk utru tutsa yokka sanma.s.' atasözü ev sahibinin imkanları ölçüsünde hazırlık yapması için söylenen , 'hazır bulunan yemek misafire sunulursa yok sayılmaz' (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015, s. 32) anlamına gelen bir atasözüdür. Eserde geçen Oğuz lehçesinde bostan korkuluğu ve yollara işaretçi konulan taş anlamına gelen 'oyuk' kelimesi şiirde verilirken misafirin önemini belirten dizeleri görmekteyiz.

bardı eren konuk körüp kutka saka.r

kaldı yawuz oyuk körüp ewni yıka.r

Bir misafir bulunca onu devlete uğur sayanlar gitti, çölde bir işaret taşı veya korkuluk görünce, kendilerine misafir inmesin diye korkularından çadırlarını yıkanlar kaldı.

Yine eserde geçen bir atasözünde; Üme kelse kut keli.r (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015, s. 44) denir.

Sana misafir gelirse onunla beraber uğur ve berekette gelir. Misafir mübarek tutulur istiskal edilmez (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015, s. 44).

"üme" kelimesi açıklanırken bir de şiir örnek olarak verilmiş burada da misafirin öneminden bahsedilmiştir.

Kelse kalı yarlığ bolup yunçığ üme

Keldür anuk bolmı.ş aşığı tutma uma

Sana hali perişan ve kederli bir misafir gelirse ona hazır yemekleri, çıkar yardımında, gecikme (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015, s. 44).

Misafirin uğurlu sayıldığı ve gelen konuklara hürmet göstermenin adeta bir mecburiyet olduğunun eserde belirtilmesi toplumun misafire bakış açısını gösterir.

3.6.6 Sevgi

Divanu Lügati't Türk'te sevgi çokça geçmekte olup sevgi üzerine kurulan şiir ve atasözlerinde sevgi kavramı daha çok beşere duyulan sevgi olarak yer almıştır.

aydı seniñ uđu

emgek telim idu

yumşar katığ ödü

könlüm sana yüğrük.

Sevgilinin hayalini tasvir ediyor ve diyor ki: Bu zor ve yüksek dağları aşyp bize nasıl gelebildin? O da cevap vererek diyor ki: Senden o kadar sıkıntı çektim ki onu yanında dağlar yumuşak kaldı ve gönlüm sana hızla gelmektedir. (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015, s. 54).

Kelime: isiglik *sevgi ve muhabbet.*

Buradan köñül isigliki kerek denir; “kalpte sevginin sıcaklığı olması gerek” demektir. (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015, s. 78).

urmuş ajuñ busu.gın kılmuş anı bālıg

em sem anar tile.nip sizde bulur yakıg

Durumunu tasvir ederek, diyor ki: Zaman beni mihnet tuzağına düşürdüğü ve beni yaraladı. Onun için (gönlüm) ilaç istedi ve devayı sende buldu (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015, s. 175).

özüm meni ŋbudursı.n

otı anıñçaklınu.r

Sevdasını vafediyor ve diyor ki: Kalbim bildircin gibidir; onun sevgisinin ateşinde dönüp durur (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015, s. 224).

üğig otı tutu.nup

öpke yürek kağrulu.r

Sevgiyi niteleyerek diyor ki: Özlem ateşi tutuşursa bundan kalp, akciğer ve çevresi kavrulur (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015, s. 274).

3.7 Politik Değerler

Politik değerde Spranger her şeyin üstünde kişisel güç, etki ve şöhet olduğunu ve esas olarak kuvvetle ilgili bir durum olarak bu değerin ortaya çıktığını belirtmektedir ki eserde de bu başlık altında alman cesaret, kahramanlık, öz güven, öz yönelim, sosyal güç, saygınlık değerleri toplumda değerli olma unvan ve şan kazanma çevresindekileri veya düşmanı etki altında bırakma gibi niyetlerin ürünü olarak ortaya çıkmıştır.

3.7.1 Kahramanlık

Divanu Lügati't Türk'te çokça karşımıza çıkan kahramanlık değeri yiğitliğin bir göstergesi ve düşmana korku salmanın bir unsuru olarak görölmüş ve kişinin ölümlüyle anca son bulacağı belirtilerek savaşlarda gösterilen kahramanlıklar dile getirilmiştir.

öpkem kelip uğradım

arсланlayu kökredim

alpla.r başın togradım

emdi meni kim tutar

Diyor ki:düşman üzerine içim sıkıntılı ve kinli olarak gittim.Aslan gibi kükredim Alpların başlarını kopardım.Kalabalığın ortasında beni kim tutar diye bağırdım(Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015, s. 63).

Divanu Lügati't Türk'te 'çerig' savaş düzeninde saf, sıra anlamına gelen kelime atasözünde kullanılırken, 'Yiğit savaşın şiddetlendiği günde denenir; bilge kişi ise mecliste denenir' (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015, s. 167). Anlamına gelen şu atasözü kullanılır:

Alp çerigde bilge tirigde.

Kahramanlık değeri ile ilgili eserde yer alan ifadeleri şu şiirde de görmekteyiz:

tıgraklanıp sekirtti

erin atın yügürtti

bizni kamug enitti

andag süke kim yete.r

Savaşta saldıran bir adamın niteleyerek diyor ki: Adam, dayanıklılık gösterdi sonra bize saldırdı. Atlarını ve adamlarını koşturdu. Yaptıklarıyla bizi hayrete düşürdü. Böyle bir orduya kim karşı koyabilir? (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015, s. 313-314).

kelñizleyü aktımız

kendler üze çıktımız

furxan ewin yıktımız

burxan üze sıçtımız

Uygurlara karşı yapılan gazayı tasvir ederek diyor ki: Sel gibi onların üzerine yürüdük. Şehirlerine girdik. Put hanelerini yıktık. Putlarının başına Pisledi ki. Bu bir adettir. Müslümanlar kâfirlerin ülkelerini aldıkları zaman onları küçük düşürmek için putlarının başına pislerler (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015, s. 149).

Kelime: Kılıç xān Karahanlılar da unvan olarak kullanılır. Hedef aldığı ve yaptığı işlerde kılıç gibi giden demektir.

eren allı okıştı.lar

kıñır kö.zin bakıştı.lar

kamuflaj tulumun tokıştı.lar

kılıç kınka küçük sığdı

Savaşları niteleyerek diyor ki: Meydan okuyarak kahramanlar birbirlerini savaşa çağırđılar. Kızgın gözle bakıştılar. Bütün silahlarla savaştılar. O kadar ki kılıç, üzerinde kuruyan katlardan dolayı kınına sığmadı (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015, s. 154).

4. Tartışma ve Sonuç

Divanu Lügati't Türk'te ahlaki, bilimsel, ekonomik, estetik, dini, sosyal ve politik olmak üzere yedi ana değer başlığı altında on dört değer tespit edilmiştir. Bu değerler; dürüstlük, ölçülü davranma, tedbirli olma, bilgelik, israf etmeme, estetik, zarafet dünyanın geçiciliği, birlik, cömertlik, hediyeleşme, iyilik, misafirperverlik, sevgi ve kahramanlık değerleridir. Tedbirli olma ve kahramanlık değerinin Divanu Lügati't Türk'te diğer değerlere oranla fazlaca yer alması, konargöçer ve savaşçı bir toplum olan Türkler için tabii karşılanabilecek bir durum olmanın yanında savaşçı oldukları tezini de doğrular niteliktedir. Nitekim asker bir millet olan Türkler bozkırlarda konargöçer olmanın da verdiği çabuklukla hareket etmek mücadeleye hazır olmak durumundaydılar. Kaşgarlı'nın eserini yazdığı dönemde de ondan öncede de Türkler bölgelerine hâkim ve birçok savaşıta galip gelmiş ayrıca kendi içlerinde de mücadeleler vermiş bir topluluktu ve bu toplumda elbette kahramanlıkla tedbirli olmak hayatları için önem arz eden değerlerdi.

'Türkler misafirperverdir' tezinin de Divanu Lügati't Türk'te karşılığını bulduğu görölmektedir. Eserden anlaşıldığı üzere toplumda misafiri ağırlamak bir görev olarak benimsenmiş ve misafire gereken önemin verilmemesi kederlenecek, ayıplanacak bir durum olarak düşünölmüştür.

Evrensel değerlerden olan, sevgi ve iyilik hem kültürümüzce hem inançlarımız gereği sıkça tavsiye edilen cömertlik değeri ve Türk kültüründe her zaman karşılık bulan bilgeliğe ve bilgiye verilen önem Divanu Lügati't Türk'te karşılığını bulmuştur. Eserde iyilik değeri verilirken kişinin kendisine kötölük yapılması durumunda dahi kötölük karşısında iyilikle muamele etmenin gerekliliği anlatılmış iyilik yaparken bir karşılık beklenmemiştir. Sevgi ise daha çok kişilere duyulan aşk kavramında kendini gösterir. Yine Divanu Lügati't Türk'te bilge kişi sözü dinlenmesi gereken, saygı duyulup hürmet gösterilmesi gereken, sözünden çıkılmaması gereken kişi olarak görülür, Türk edebiyatında yer alan efsanelerde de halk hikâyelerinde de bu durumu görmek mümkündür.

Bu çalışmada tespit edilebilen bazı değerleri vererek bir durum tespiti yapılmaya çalışılmıştır. Detaylı bir çalışmayla bahsi geçen değerlerle ilgili daha fazla örneğin ortaya çıkması ve yeni değerlerin tespit edilmesi gerekecektir. Bu bakımdan çalışma daha sonra yapılacak olan çalışmalar için de bir hareket noktası olabilir.

Türk dili ve kültürü için son derece kıymetli olan Divanu Lügati't Türk değerler bakımından da zengin bir içeriğe sahiptir. Okullarda verilmeye çalışılan değer kavramı Divanu Lügati't Türk gibi geçmiş dönemlere ait değer yargılarını gösteren eserlerle birlikte öğrencilere verildiği takdirde değerler üzerinden geçmişle günümüz arasında bir bağ kurulacak öğrenciler kendi kültürleri ve tarihleriyle kurulan bu bağ sayesinde değerlerin gerekliliğini ve önemini daha iyi anlayıp benimseyecek yapılan işin etkisi ve kıymeti daha da artacaktır. Özellikle ilköğretimde Türkçe, sosyal bilgiler orta öğretimde tarih ve edebiyat derslerinde yer alan temalar içerisinde verilmeye çalışılan değerler Divanu Lügati't Türk'ten verilecek şiir

ve atasözleriyle desteklenebilir. Türkçe dersinde yer alan erdemler teması ya da milli mücadele temasında veya sosyal bilgilerdeki iletişim teması gibi temalarda etkinlik çalışmaları yapılırken Divanu Lügati't Türk'ten de bahsedilerek eserde yer alan ve içerisinde verilmek istenen değerleri taşıyan bir şiirin, atasözünün verilmesi değer aktarımını kolaylaştırabilir. Tarih, edebiyat derslerinde de bu değer aktarımını eserden alınan parçalarla sağlanabilir. Bu şekilde yapılan bir değer aktarımının hem eserin bilinmesi hem de verilmek istenilen değere ulaşma noktasında faydalı olacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

- Akalın, Ő. (2008). *Binyıl Önce Binyıl Sonra Kaşgarlı Mahmud ve Divanü Lugati't-Türk*, Ankara.
- Avcı, N. (2007). *Tolumsal değerler ve gençlik*. Ankara: Siyasal Kitapevi
- Aydın, M. Z. (2010). Okulda değerler eğitimi. *Eğitime Bakış*, 6(18), 16-19.
- Balıkcı, G. N. (2016). Erken çocukluk döneminde değerler ve ahlak eğitiminin yeri ve önemi. M. Saygın ve A. G. Saygın (Ed.), *Eğitimde Gelecek Arayıőları Dünden Bugüne Türkiye'de Beceri, Ahlak ve Değerler Eğitimi Uluslararası Sempozyumu* içinde (s. 105-106). Ankara.
- Çağrıcı, M. (1993). Cömertlik. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (s. 72-73) İstanbul: TDV.
- Çetin, E. (2014). Bir sosyal yardımlaşma pratiği olarak askıda kahve ve sadaka taşı. *Akademik Bakış Dergisi*, 41, 1-15.
- Dingeç, E. (2009). Osmanlı sarayında eski bir Türk geleneği: Yeni yılda hediyeleşme. *Turkish Studies*, 4(8), 1055-1072.
- Ercilasun, A, B.ve Akkoyunlu, Z. (2015). *Divanu lügati't Türk*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Güçlü, M.(2015). Türkiye'de değerler eğitimi konusunda yapılan araştırmalar. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(38), 720-732.
- Kayıkçı, H. (2009). *Agustinus'un bilgi anlayıőı*. Yayınlanmamıő doktora tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Kaymakcan, R. (2010). Gençlerin dini değerlere bakıőı: Türkiye ve Avrupa karőılaőtırması. *Değerler Eğitimi Konferans Bildirileri* içinde (s. 13-30). İstanbul: Damla Yayınevi.
- Kenan, S. (2013). Modern eğitimin oluőumu sürecinde değerler nasıl zayıfladı. *Değerler ve Eğitimi Uluslar Arası Sempozyumu* içinde (s. 275-285). İstanbul.
- Kuçuradi, İ. (2013). *İnsan ve değerleri değer problemi*. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu.
- Meydan, H. (2014). Okulda değerler eğitiminin yeri ve değerler eğitimi yaklaőtımları üzerine bir deneme. *Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakóltesi Dergisi*, 1(1), 93-108.
- Yaman, E.(2016). *Değerler eğitimi*. Ankara: Akçağ Yayıncılık.
- Yıldırım, A.ve Şimşek,H.(2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, S. (2014). Türk mitolojisinde bilgelik kavramı. *Türk Dünyası Bilgeler Zirvesi: Gönül Sultanları Buluőması* içinde (s. 233-251). Eskiőehir: Türk Dünyası Kültür Baőkenti Ajansı.

Extended Summary

1. Introduction

Precisions such as being fair, love, devotion, honesty etc. That's how up directly or indirectly as a result of human relation are named human values (Kuçuradi,2013).These values separates a culture from another and it also keeps the community of a nation together. From this point of view, values are also defined as traditions that create identity and makes a nation different from others.

The main aim of values education is to develop children's language, mental development, social and emotional intelligence, to protect individual and community from negativity and bad character, to provide them with goodness, accuracy and honesty (Saygın and Saygın). Schools are the places where all these values will be developed and the literary works are one of the tools that will be used to develop values. When the works about values are studied nowadays, it can be easily observed that they are mostly based on modern literary works but it is impossible to evaluate values by disconnecting them from the past. For this reason, Divan-ü Lügati't Türk, which was written in 11 th century by Kaşgarlı Mahmut, was studied in terms of values that reflect Turkish culture. Divan-ü Lügati't Türk has an important place in Turkish history and literature and it also reflects daily life, literature, beliefs of Turkish people; in other words, Divan-u Lügati't Türk reflects social and cultural structure of the nation so it is studied in terms of values.

2. Method

This study that aims to find out educational values in Divanu Lügati't Türk was carried out with document review method. Document review includes the analysis of written materials that are observed. The work of document analysis is a method with the stages as following; accession to documents, checking the originality, understanding the documents, analysing the data and using the data. The data collected about the work is obtained with literature review method. Values are analysed by using data related to Divanu Lügati't Türk, several magazine articles, books and internet resources. Divanu Lügati't Türk written by A. Ercilasun and published by TDK is the basis of our work and value analysis was carried out on this literary work in advance.

3. Findings, Discussion and Results

Fourteen values were found out under the seven value title consisting moral, scientific, economic, esthetic, religious, social and political parts in Divanu Lügati't Türk. Values are defined as following; moral values: honesty, behaving carefully, being cautious, scientific values: wisdom, economical values: being spare, esthetic values: esthetic, kindness, religious values: the world is temporary, social values: unity, generosity, giving gifts, goodness, hospitality, love, political values: bravery

Being cautious and bravery values are commonly observed in *Divanu Lugatit Türk* because Turks are nomadic and warrior. Turks had to be ready for fighting and being a nomadic nation enabled them to be quicker. During the era when Kaşgarlı wrote his book, Turks were dominant in their lands, they won many wars and they also fought each other, so it is clear that being cautious and bravery values were very important in their life. Moreover, "Turks are hospitable" thesis is also proved in *Divanu Lugatit Turk*. As observed in the book, Turks believed that having guests and serving them is a great responsibility.

Love and goodness that are universal values, generosity which is important both in our culture and religion and wisdom which has an important place in Turkish culture are observed in *Divanu Lugatit Turk*. While observing goodness, it is clearly stated that you should behave in a good way even if you face a bad behaviour. Love is stated mostly as loving a person. A wise person is someone who should be respected and obeyed his words in *Divanu Lugat'it Türk* and it can also be observed in legends and folk tales.

We tried to make an assesment by introducing the values that are observed in this study. In a detailed study, more examples of values and defition of new values can be done. In this point of view, this study can be a starting point for further studies. *Divanu Lugatit Turk*, which is a masterpiece for Turkish culture and language, has a rich content of values. If you try to teach values at school with the boks that show the values in the past, it will be easier to make a connection between the past and today. Moreover, students will be able to understand and adopt the necessity and importance of values connected to their culture and history.

When we have a close look at the values that are stated in *Divanu Lugat'it Turk*, it can be observed that this book has an important place in Turkish culture and language and it can be a great tool that can be used to show values of society. Introduction of our study to the students with other boks that have values of past will increase the effect and worth of our study.

Araştırma Makalesi: Kırbaşoğlu Kılıç, L. ve Yaprakgöl, Ç. (2018). *Divanu Lügati't Türk'te eğitsel değerler. Çocuk, Edebiyat ve Dil Eğitimi Dergisi, 1 (1), 39-58.*